

Řízení bankovních aktiv a pasiv - problémy

1. Definice řízení bankovních aktiv a pasiv

Řízení bankovních aktiv a pasiv je způsob řízení struktury rozvahy banky, na jehož základě se maximalizují výnosy při akceptování určité míry rizika ze strany managementu banky.

Řízení bankovních aktiv a pasiv je těžištěm bankovního managementu. Je to způsob řízení bankovní rozvahy.

Rozvaha obchodní banky

Aktiva – užití peněžních prostředků	Pasiva – zdroje peněžních prostředků
- pokladní hotovost	- vklady u jiných eko. subjektů
- účty u centrální banky	- půjčky od jiných subjektů
- depozita (vklady)	- dluhopisy emitované bankou
- poskytnuté úvěry	- vlastní kapitál (tj. základní kapitál, rezervní a jiné fondy a nerozdělení zisk)
- cenné papíry	- ostatní pasiva
- hmotný a nehmotný majetek banky	
- ostatní aktiva	

Ve srovnání s ostatními podniky je podíl vlastního kapitálu na celkových pasivech banky poměrně nízký, banky při své činnosti využívají ve značné míře cizí kapitál.

Rozvaha banky má značnou vypovídací schopnost, na základě její analýzy můžeme odhadnout typ banky, její sílu i „zdraví“. Do rozvahy ústí obchodní plán i strategie banky.

2. Původ a vývoj řízení bankovních aktiv a pasiv

Do 50. let 20. století měly banky pasivní přístup k získávání zdrojů, získané vklady se potom půjčovaly formou úvěru nebo investovaly na konzervativním základě. **Důraz se kladl spíše na stranu aktiv**, na řízení podnikatelského bankovního portfolia.

Řízení pasiv vzniklo v USA a Kanadě. Jeho úkolem bylo financovat strukturu aktiv tak efektivně, jak jen to bylo možné. Zpravidla se prosazovala zásada, že krátkodobá aktiva je nutno vázat na krátkodobá pasiva a dlouhodobější aktiva na dlouhodobější pasiva.

Řízení bankovních aktiv a pasiv se postupně vztahovalo na aktiva i pasiva v domácí i v cizí měně.

(Vývoj řízení aktiv a pasiv ovlivnily zejména: 70 léta 20. století - zvyšování míry inflace → růst úrokových sazeb, větší výkyvy v pohybu úrokových sazeb, od 60. let 20. století tendence k deregulaci.)

Dnes se řízení aktiv a pasiv stalo jedním pojmem, což zdůrazňuje fakt, že **obě strany bankovní rozvahy spolu úzce souvisejí**. Řízení bankovních aktiv a pasiv funguje vždy v rámci prostoru vymezeném centrální bankou, s ohledem na opatření z hlediska obezřetného bankovního podnikání a měnové politiky.

V poslední době se ukazuje růst bankovní zranitelnosti. Banky se z důvodu rostoucí konkurence snaží opatrněji rozdělovat získané zdroje.

3. Podstata a postup řízení aktiv a pasiv banky

Rozvaha banky

Aktiva	Pasiva
- Pokladní hotovost a vklady u emisních bank	- Závazky vůči bankám
- Dluhopisy státní a emisních bank přijímané k refinancování	- Závazky vůči klientům
- Pohledávky za bankami	- Závazky z dluhových cenných papírů
- Pohledávky za klienty	- Ostatní pasiva
- Dluhové cenné papíry	- Výnosy a výdaje příštích období
- Akcie, podílové listy a ostatní podíly	- Rezervy
- Účasti s podstatným a rozhodujícím vlivem	- Podřízené závazky
- Hmotný a nehmotný majetek	- Základní kapitál
- Ostatní aktiva	- Emisní ážio a kapitálové fondy
- Náklady a příjmy příštích období	- Rezervní a ostatní fondy ze zisku
	- Nerozdělený zisk z předcházejícího období
	- Zisk nebo ztráta za účetní období

3.1 Management aktiv

Cílem je investování finančních prostředků tak, aby:

- výnosy bylo co nejvyšší,
- rizika byla přiměřeně omezena,
- použití prostředků bralo ohled na struna pasiv (doby splatnosti, lhůty vázání prostředků, úroky atd.).

V rámci strany aktiv banka tvoří tyto základní skupiny:

primární rezervy

Banka je tvoří povinně (na základě právních předpisů, zpravidla procentem z vkladu) nebo dobrovolně (rezervy vyplývající z rozhodnutí banky, respektují bankovní strategii, momentální stav eko. prostředí a typ bankovního podnikání. Z důvodu bankovní rentability by měly být co nejnižší).

Přinášejí minimální nebo nepřinášejí žádné výnosy.

sekundární rezervy

Jsou vnitřní záležitostí každé banky. Jejich cílem je posílení likvidity banky. Patří sem krátkodobé likvidní cenné papíry (pokladní poukázky CB, státní pokladniční poukázky...). Tvoří se z důvodu sezónních vlivů, náhlých a nečekaných vlivů a cyklických vlivů.

Úvěry

Jsou méně likvidní a rizikovější, jsou však vysoce rentabilní.

Investice

Akcie, dluhopisy států, komunálních orgánů a podniků, popř. další cenné papíry.

3.2 Management pasiv

Jeho cílem je získat prostředky, zdroje na financování. Přitom je třeba dbát na to, aby:

- náklady na získání zdrojů byly nízké,
- alespoň do jisté míry proběhlo sladění požadavků strany aktiv se stranou pasiv (doby jejich splatnosti, lhůty vázanosti prostředků, výšky úroků, částky atd.).

Je nezbytné zohlednit také likviditu banky. Na tomto místě zasahuje opět centrální banka, která stanovuje povinné minimální rezervy ze získaných vkladů. Z důvodu zachování likvidity je vhodné volit ta pasiva, která jsou dlouhodoběji vázána, banka dokáže do značné míry určit, kdy bude klient své peníze požadovat zpět.

Vlastní kapitál má funkci zřizovací, ručení, financování, vymezení obchodů (tj. rozsah obchodních aktivit se váže k velikosti vlastního kapitálu, vztah určují centrální banky). Banky rozlišují:

- bilanční vlastní kapitál, který vyplývá z rozvahy,
- vlastní kapitál relevantní z právního hlediska bankovního dohledu (v ČR je vymezen opatřením ČNB o kapitálové přiměřenosti).

Zájem akcionářů → nízký vlastní kapitál, vysoké zisky.

Zájem státu → je opačný, tj. vysoký vlastní kapitál, v důsledku čehož je stabilní.

Protože snížení vlastního kapitálu překročilo únosnou míru, přikročilo se k mezinárodně stanoveným pravidlům kapitálové přiměřenosti, které si jednotlivé centrální banky promítly do vlastní regulace.

Vymezení kapitálu pro výpočet kapitálové přiměřenosti bank v českém bankovním systému:

Tier 1: **Vlastní kapitál**

- splacený základní kapitál zapsaný v OR,
- splacené emisní ážio,
- povinné rezervní fondy,
- ostatní rezervní fondy,
- nerozdělený zisk,
- od vlastního kapitálu se odečítají neuhrazená ztráta a některé další položky.

Tier 2: **Dodatkový kapitál**

- rezervy na krytí obecných rizik do výše 1,25 % rizikově vážených aktiv bankovního portfolia,
- přijatý termínovaný podřízený dluh do výše 50 % vlastního kapitálu a se lhůtou splatnosti nad 5 let (v posledních 5 letech splatnosti se pro účely započtení do dodatkového kapitálu snižuje každoročně o 20 %),
- ostatní kapitálové fondy.

Tier 3: **Krátkodobý podřízený dluh**

- přijatý podřízený dluh se lhůtou splatnosti od 2 do 5 let.

$\text{Kapitálové přiměřenost} = \frac{\text{kapitál}}{\text{rizikově vážená aktiva}} \geq 8 \%$
--

Cizí zdroje tvojí podstatnou část bankovních pasiv:

- vklady na požádání (nestabilní zdroj financování),

- termínové vklady (stabilnější zdroj),
- depozitní certifikáty (alternativa kr. a střednědobých vkladů, stabilní zdroj s vyššími náklady),
- dluhopisy (dlouhodobější pasivum, stabilní, ale drahý zdroj),
- úsporné vklady (relativně stabilní, nízké náklady),
- úvěry od jiných bank (kr. zdroj, na vyrovnání deficitu),
- úvěry od centrální banky (kr. zdroj na doplnění deficitu čerpaný v rámci pravidel stanovených centrální bankou).

4. Rozhodování v oblasti řízení aktiv a pasiv banky

Postup fungování procesu řízení aktiv a pasiv banky (vše s ohledem na strategii společnosti):

Interní informace	→ Rozhodování v oblasti řízení A a P	→ Cíle
Externí informace		
Řízení A a P - univerzální zkušenosti		→ Pokyny
Řízení A a P – situační zkušenosti		
Koncepce řízení aktiv a pasiv		

Cíle a úlohy řízení aktiv a pasiv musí vyplývat ze strategického plánu banky a respektovat strategické zaměření banky zejména v těchto oblastech:

- jaké činnosti banky vykonává a jaké činnosti vykovávat nechce,
- čím se banka liší od konkurence,
- jaké hodnoty jsou základem podnikové kultury banky,
- jakou má banky základní orientaci, na zisk či na jiné cíle.

Management banky by měl na základě toho specifikovat cíle na různá časová období.

Krátkodobé cíle	→ zvýšení kvality úvěrů, revize bankovního portfolia v problémových oblastech a návrh opatření na jejich řešení, zvýšení či snížení úrokových sazeb úvěrů apod.
Střednědobé cíle	→ přesun v rámci aktiv banky – z oblasti cenných papírů do střednědobých úvěrů.
Dlouhodobé cíle	→ nabídka nových služeb v nových geografických oblastech.

Řízení aktiv a pasiv si vyžaduje **informace**:

- vnitřní informace (poskytují všechno, co je potřebné k určení pozice banky a vyhodnocení výsledků předcházejících činností řízení aktiv a pasiv),
- vnější informace (mají umožnit propojení mezi minulým, současným a budoucím vývojem, což souvisí s ekonomickým prostředím banky).

Každá banka má jiné požadavky na informace. Strukturovanější banka, s rozsáhlou sítí, s aktivní přístupem k řízení aktiv a pasiv a s vyšší ochotou podstupovat riziko potřebuje neustálý tok kvalitních informací.

Informace:

Informační vstupy	Informační výstupy
--------------------------	---------------------------

Rozvaha	→
Časový plán splatnosti aktiv a pasiv	→ plán ziskovosti (reps. směrná čísla)
Výkaz o citlivosti úroků	→ zaměření a kvalita aktiv
Analýza čisté úrokové marže	→ zaměření financování a použití zdrojů
Výkaz o oceňování aktiv a pasiv	→ plán citlivosti na úrokové sazby
Prognóza ekonomického vývoje	→ plán (směrná čísla) pro bankovní kapitál

Konkrétní systém řízení aktiv a pasiv banky je výsledkem složité mezihry mezi zkušenostmi a informacemi, ve které se prolínají univerzálně použitelné prvky a prvky specifické právě pro tuto banku.

Banka by měla vypracovat dokument, ve kterém by určila:

- specifické cíle řízení,
- konkrétní směrnice pro rozhodování s cílem jejich dosažení,
- oblasti a rozsah pravomocí „klíčových“ ředitelů.

Příklad okruhů a otázek, kterým je třeba věnovat v bance pozornost.

Tematický okruh	Základní otázky
Likvidita	<ul style="list-style-type: none"> - definování ukazatele likvidity, - identifikace zdrojů likvidity, - specifikace plánovaného mixu financování, - specifikace směrnice pro lhůty splatnosti jednotlivých pasiv,
Investice	<ul style="list-style-type: none"> - identifikace plánovaného mixu cenných papírů a úvěrů, - stanovené plánované úrovně kvality úvěrů, - specifikace směrnice pro lhůty splatnosti.
Jiné	<ul style="list-style-type: none"> - stanovení frekvence pořádání porad, - libovolné další otázky, které mohou vést k efektivnějšímu řízení aktiv a pasiv.

5. Postup řízení bankovních aktiv a pasiv v ČR

Kvalita finančního řízení banky je v podstatné míře závislá na její organizaci. Klíčovými útvary jsou:

- představenstvo banky a dozorčí rada,
- útvar finančního řízení,
- útvar řízení rizik,
- útvar řízení aktiv a pasiv,
- útvar vnitřního auditu,
- útvar strategického plánování.

Řízení bankovní bilance představuje činnost, která zahrnuje plánování, usměrňování a kontrolu:

- změn velikosti aktiv a pasiv,
- složení aktiv a pasiv,
- nákladů na zdroje a výnosů z aktiv tak, jak jsou zahrnuty v rozvaze a ve výkazu zisků a ztrát.

V rámci tohoto procesu se průběžně provádí měření a řízení finančních rizik vyplývajících z obchodních aktivit banky.

Nástroji k dosažení finančních záměrů banky, zejména zisku, při současné kontrole a dodržování limitů, které byly představenstvem stanoveny v oblasti finančních rizik jsou: zodpovědnost a pravomoci v těchto oblastech.

V bankách se zpravidla vypracovává **dokument řízení aktiv a pasiv** (měl by být schválen představenstvem), který:

- definuje koncepci a zásady řízení aktiv a pasiv (co spadá do oblasti řízení aktiv a pasiv, popsány odpovědnosti konkrétních osob, které se účastní procesu řízení aktiv a pasiv, stanovený obsah a periodicita hlášení o rizicích, popsány metody, které budou použity pro měření rizik a stanovení velikosti limitů pro rizika),
- měl by popsat koncepci v oblastech řízení likvidity, tržních rizik, kapitálové přiměřenosti, úvěrových rizik, provozního rizika a ziskovosti.

Kromě **útvary pro řízení aktiv a pasiv** může v procesu jejich řízení sehrát důležitou roli i tzv. **výbor pro řízení aktiv a pasiv** (asset and liability committee, ALCO). Jeho úlohou je sledování klíčových informací o řízení aktiv a pasiv a formování názoru na klíčová rozhodnutí v této oblasti, což má zajistit kvalitu a přijatelnost těchto rozhodnutí pro všechny útvary, kterých se to týká.

V bankách se postupně ukázala potřeba vytvoření **oddělení pro řízení aktiv a pasiv**, výbor ALCO, která vypracovává a realizuje politiku řízení aktiv a pasiv banky. Strategie oddělení pro řízení aktiv a pasiv má dalekosáhlý vliv na:

- řízení aktiv banky – jejich objem a strukturu,
- řízení pasiv banky – jejich objem a strukturu,
- řízení rozpětí úrokových sazeb – čisté úrokové marže,
- řízení úvěrového rizika,
- řízení likvidity banky, řízení kursového rizika,
- řízení neúrokových nákladů a výnosů,
- řízení daní,
- řízení podrozvahových aktivit.

Výbor ALCO má strukturu oficiálního výboru, do kterého jsou jmenováni členové, aby přijímali rozhodnutí, zejména v těchto oblastech:

- investiční,
- úvěrové,
- oceňování.

Cíle a úlohy řízení aktiv a pasiv banky musí vyplývat ze strategického plánu banky. Musí respektovat strategické zaměření banky zejména v těchto oblastech :

- jaké činnosti banka vykonává a jaké činnosti nechce vykonávat,
- čím se banka liší od konkurence,
- jaké hodnoty jsou základem podnikové kultury banky,
- banka má základní orientaci na zisk.

Na základě toho by měl management specifikovat cíle na různá období:

- krátkodobé cíle (zvýšení kvality úvěrů, zvýšení úrokových sazeb....),
- střednědobé cíle (přesun v rámci aktiv banky),
- dlouhodobé (nové služby....).

Využití vnějších i vnitřních informací.

Informace:

Informační vstupy	Informační výstupy
Rozvaha	→
Časový plán splatnosti aktiv a pasiv	→ plán ziskovosti (reps. směrná čísla)
Výkaz o citlivosti úroků	→ zaměření a kvalita aktiv
Analýza čisté úrokové marže	→ zaměření financování a použití zdrojů
Výkaz o oceňování aktiv a pasiv	→ plán citlivosti na úrokové sazby
Prognóza ekonomického vývoje	→ plán (směrná čísla) pro bankovní kapitál

6. Použití metody VAR

Metoda VAR (value-at-risk), hodnota v riziku) vznikla jako metoda měření tržního rizika (zejména kursového a akciového), poté však byla přijata jako obecná metoda pro měření všech rizik.

Podstatou zůstává snaha odhadnout vývoj zvoleného ukazatele či veličiny na základě historických dat v potřebném časovém horizontu a na základě pravděpodobností, a tím podle nejhorsího scénáře určit nejvyšší možnou ztrátu se zvolenou pravděpodobností.

Při použití této metody je tedy výsledkem vždy **odhad ztrát**, tj. **přímý dopad do zisku**, případně do velikosti kapitálu.

7. Doplnující informace

7.1 Požadavky na efektivní fungování řízení aktiv a pasiv:

- správně strukturovaná pravomoc a sféry vlivu
- zkušenosti
- fungující toky informací
- správně fungující proces rozhodování
- organizační struktura zaměřená na specifické požadavky banky

7.2 Dělení banky dle chování:

- Oportunní – z celkové nabídky vkladů a úvěrů vybere pouze ta aktiva nebo pasiva, která jsou z hlediska řízení jejího portfolia nejvýhodnější.
- Inoportunní – znamená druhý extrém.

7.3 Řízení aktiv a pasiv může být:

- Reaktivní – hlavní cíl reagovat na pohyby v portfoliu aktiv a pasiv změnami celkových pozic banky prostřednictvím transakcí na finančních trzích s perspektivou dosáhnout lepší charakteristiky rizika a návratnosti než v případě neřízených pozic.
- Proaktivní – řízení bankovních aktiv a pasiv se bude snažit vytvářet aktiva a pasiva, která souvisejí s bankovní klientelou a ne tím, že na finančních trzích banka bude vést operace tak, aby vznikly kompenzující nebo doplňující pozice.

Použitá literatura:

- [1] PETRJANOŠOVÁ, B.: Bankovní management, ESF MU, 1996. signatura FIN-200, str. 78-100.
- [2] PETRJANOŠOVÁ, B.: Bankovní management, ESF MU, 2004. str. 35-46.
- [3] PETRJANOŠOVÁ, B.: Bankovníctví II, ESF MU, 2000. signatura FIN-627, str. 73-83.
- [4] ZIEGLER, K. a kol: Finanční řízení bank, Bankovní institut, 1997. signatura: FIN-377, str. 261-278.

Další literatura:

- [5] POLIDAR, V.: Management bank a bankovních obchodů, EKOPRESS, 1999. signatura FIN-469, str. 83-114